

Ο ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΦΩΚΑΣ

Προχθές παραστάθηκε στο Βασιλικό το «Νικηφόρος Φωκάς» του Βερναρδάκη. Την Άλλη μέρα όλες οι φημερίδες γεμίσαμε μ' επαίνους, και χοντρά λόγια για την έξοχη πλοκή της υπόθεσης, το ύψος των ιδεών κτλ. Γραφήκανε δηλαδή όλες οι συνειδημένες σχολολογίες που ακολουθούν την παράσταση του έργου κάπου κατά συνθήκη ξακουστού συγγραφέα. Έπειδή το έργο γράφηκε απ' το Βερναρδάκη, που έτυχε άλλωστε νάχει κάποια επιτυχία, όλοι οι ρεπόρτερ—κριτικοί πριν ίσως να δούνε ακόμη τί λογής πράμα είν' η καινούρια τραγωδία, χαράζανε τη σφή κριση τους, και πρωί πρωί μ'ς την ξεφουρνίσανε στις φυλλάδες τους. Στ'όν τόπο που όλα τ'ά πράματα είναι άσπεία, κι' όλα τ'α καθήκοντα έχουνε καταντήσει κατά συνθήκη ψέματα, θήτανε πολύ άφύσικο να κρίνουμε βουτώντας τη πέννα μας στην κριτική αλήθεια, πολύ δέ φυσικό—έτσι δ'α και γίνεται—να γράφουμε ότι ο πολύς όχλος τριγύρω μας πάντοτε άστόχαστα, άμελέτητα και κακότεχνα κρίνει.

Μιά όμως που ή καλή άρχή έγινε πρώτα πρώτα στο «Νουμά» και πολλά κατά συνθήκη ξακουστά πρόσωπα ξεσκεπάσθηκαν για να δείχτουνε πώς πραγματικά είναι και τί αξίζουνε, μι'ά που ο Δάσκαλος πρώτος στο μεγάλο άγώνα καταπίστανε για να γκρεμίση με τό σκεπάρνι της άμελιχτης κριτικής πολυλάτρεφτα είδωλα παρασμένης γενιάς, άς ξακολουθήση ή δουλειά μας τό δρόμο της, κι' άς μη δειλιάζουμε καθόλου όταν μπροστά μας σ'ά βρικόλακο ξεπετιούνται άψυχα συτρίματα και ζητάνε ν' άρμέξουν απ' τόν πολύ όχλο τη ζωή που για πάντα τους άφησε.

Ο όχλος δέ μπορεί να νοιώση την άληθινή τέχνη. Μονάχα τ' άποτελέσματά της μπορεί ν' άπολάβη. Ό,τι ώραίο και μεγάλο που δέ μπορεί να καταλάβη τό περιγελάει. Είν' έτοιμος να θαυμάση τό πρόστυχο και τό χοντρά όταν του παρουσιάζεται με μορφή λαμπερής χυδαιότητας. Τ' άπλό και μεγαλοφάνταστο που κατευθεία χτυπάει στη σκέψη του δέ τό θέλει, ό,τι όμως χαδεύει τις αισθήσεις του τό λατρεύει. Κ' έτσι τό θέατρο από τόπος σκέψης και μελέτης, γίνεται κοινό και πρόστυχο πανόραμα για κείνους που γράφει για τόν όχλο. Ο ποιητής πρέπει να γράφη ή για τό λαό, παίρνοντας για βάση του έργου του την άγνή δημοτική ψυχή που κρυφοκοιμάται σέ κάποιο μακρυνό κορφοβούνι, και που ο

άποκαρδός και μεγαλοφάνταστος λαός νοιώθει, γιατί είναι ζυμωμένη με τά ιδανικά του και τους πάθους του, ή για τους έλλογους εκλεχτούς άφηνώντας ήλευθερη τη σκέψη του να πετάξω στους πλατείς όρίζοντας της φαντασίας και της τέχνης.

X

Είναι ιδέες αυτές που θέλα στην ψυχή μου γεννήθηκαν όταν ύστερα απ' την ή πράξη του «Νικηφόρου Φωκά» τό φρακοφορεμένο άκρατήριο φρενιασμένα χειροκροτούσε! Και τί νομίζετε; Καμμι'ά ύπέροχη σκηνή πάθους, άγάπης, τραγικότητας, θυσίας... τίποτα, τίποτ' απ' αυτά. Τις άγριοφωνάρες των στρατιωτών που θέλανε να μπουνε στο παλάτι του Φωκά, τά σπαθιά που χτυπούσανε, τό σφύριγμα τάνιμου, τη μι'ά σκηνή που σηκωνότανε και την Άλλη που έπεφτε, για να μ'ς δείξη έτσι πανοραματικά, θεαματικά, τό τραγικό μεγαλείο της άγριας νύχτας που σκοτώνανε ένα από τους καλύτερους αυτοκράτορες του Βυζάντιου.

Γιατί αυτά μονάχα βρήκε ο ποιητής να μ'ς παρουσιάση και μ' αυτά γύριψε να μ'ς συναρπάση. «Ας έχει χάρη ή ιστορία, που άναφέρει ότι ή νύχτα που σκοτώσανε τό Νικηφόρο ήταν άγρια και βροχερή κ' έτσι έδωκε στο συγγραφέα εύκολο σκηνικό κάλπια, για να συγκινήση τ' άκρατήριο. Πανόραμα λοιπόν! Φανταστήτε μι'ά κάμαρα βυθισμένη στο σκοτάδι, και άγριους συνομώτες να κρυφοπλάνε στις γωνίες, και βροχή να πέφτη απ' όξω, κι' άνεμος να σφυρξή λυσασμένα, και πομπώδη φρασσεολογία σ'ά γλώσσα πανοραματζή, και σπαθιά, ντουφέκια, κράνη στρατιωτών, σάλπιγγες, ώρολόγια μυστικά που στη σιγή της νύχτας σημαίνουνε πένθημα, και κουροπαλάτηδες χρυσοστολισμένους, και παρακοιμώμενους, και τρεξίματα και ώμορφες λέξεις σάν τό άριθήςως, πεπτωκώς, έθελοκοικώς, σ'ότερ άγγελε κτλ. κ' έχετε την περίφημη δραματική τέχνη. Και οι άκρατές χειροκροτούν λυσασμένα. Μά τί πρὸς θεού; Τους μηχανικούς του θεάτρου χωρίς άλλο! Κι' όμως είναι οι πιο εκλεχτοί θεατές που μπορεί να παρουσιάση Έλληνικό θέατρο. Δέν είναι βέβαια όχλος. Άλλά συναρπάζεται έτσι χωρίς να σκεφτή καθόλου του άρέσει τό θέαμα κι' αυτό φτάνει. Ειχνάει ότι βρίσκεται σέ θέατρο όπου πήγε να φχαριστήση τό πνέμα και ν' άπολάβη σ'ά κατάβαθα της ψυχής του, τη τέχνη που μιλάει στο νού μονάχα, και στη σκέψη. Νομίζει πώς βρίσκεται σέ τσίρκο όπου τό μάτι φτάνει να φχαριστιέται και τίποτ' άλλο. Ύστερώτερα όμως όταν φέγοντας από τό θέατρο σκεφτή λιγάκι τί άκουσε, και τί κατάλαβε, και ιδεί ότι τίποτα δέ κατάλαβε γιατί τίποτα δέν είχε να καταλάβη, τότε πιά ήμολογεί ότι τό έργο δέν άξίζει τόν κόπο. Μά και πάλι πολλές φορές κρατιέται απ' τό να πη την άληθινή γνώμη του άν τύχη συγγραφέας του έργου νάκαι κάποιος κατά συνθήκη ξακουστός. Άλλ' έτσι δέ γίνεται τίποτα. Χρειάζεται την ίδια στιγμή της παραστάσης του μι'ά δυνατή ήμόφωνη διαμαρτύρηση, ένα γερό σφύριγμα, μι'ά δικία και ίερή άγανάχτηση για την κακομοίρα την Τέχνη που τόσο άντερα ξεσκίζεται. Έτσι μονάχα ύπάρχει έλπίδα να γλυτώσουμε απ' τις πανοραματικές τραγωδίες.

X

Και τώρα άς δούμε τί είν' αυτή ή καινούρια τραγωδία που μ'ς την παρουσιάσανε γι' άριστούργημα γλώσσας και τέχνης.

Ο κ. Βερναρδάκης είναι βέβαια λάτρης του άρχαιου κόσμου. Αυτό δ'α τό δείχνει κάθε λίγο και λιγάκι σ'ά έργα του που προσπαθεί να φτάση τους τραγικούς. Πά να δούμε λοιπόν κι' αν ακολουθή

τους κανόνες που χάραξε ο Αριστοτέλης στην τραγωδία. Κάπου νομίζω πως ο κύριος αυτός λέει ότι ένα από τα πρώτα συστατικά της τραγωδίας είναι και ο «ήθυσμένος λόγος». Και ποιος άραγε να είναι ο ήθυσμένος αυτός λόγος; Λόγος, δηλαδή γλώσσα, που γλυκά κι αρμονικά χτυπάει στ' αούτι, που εύκολα πλέκεται σ' ιδέες και σι σκέψεις, που βλοϊ τη νιώθουμε άμέσως χωρίς βοήθεια λεξικού, που σου μιλάει κατευθεία στην καρδιά σου, σε συγκινεί, σε συναρπάζει, σε κάνει να κλαίς, να γελάς, να πονιάς, να χαίρεσαι; ή γλώσσα που ποτίς δι μιλήθημε από χείλη ζωντανών ή πεθαμμένων, βάρβαρη, ακατάληπτη, ανακόλουθη, άνόητη, μπορούμε να πούμε, γιατί δεν είναι ούτε άρχαία, ούτε νέα, μα ούτε και καθαρεύουσα, αφού πουθενά δεν άπαντιέται γραμμένη έξω από τους προλόγους του Μιστριώτη; Άς άπαντήσουμε σ' αυτό οι κύριοι των πρωϊνών και βραδινών φημερίδων που βρήκανε τη γλώσσα μαγική, γοητεύουσα κτλ. Έκτος άν θέλουνε να κοροιδευόμαστε. Είναι ή δεν είναι — τεχνικό ιδίωμα — ή γλώσσα που σι τρυφερός — καθώς τουλάχιστο τους νομίζει — σίχους λέει...

Οι μοισσοκυβικοί του Αίμου θώες...

ή λέξεις σαν τó εϊσερπήση ή αφριμάματα» ή απερρίαλοι; κτλ.

Άν εξαιρέση κανείς τó Βερναρδάκη, τόν Κύριο Κλέωνα, τó Μιστριώτη και δι έξω κ' έγω ποιδν άλλο «έπιφανή και διαπρεπή», ποιδς μπορεί να γράψη ή και ν' άκούση με χαρίετητη τέτοια γλώσσα; Ο κ. Βερναρδάκης έγραψε τήν τραγωδία του για Έλληνες. Μα οι Έλληνες, κ' Έλληνες εμαστε βλοϊ μεις που πήγαμε να τήν άκούσουμε, μέσα σ' εκατό λέξεις που μας έλεγαν οι καημένοι οι ήθοποιοί, χάναμε τις όγδόντα γιατί δεν τις καταλαβαίναμε ή επί τέλους κι' άν ξεραμε τó νόμά τους δεν τις αϊσανόμαστε. Μας φαινότουσαν ξένες κι' άνουσες. Κ' έτσι ó σκοπός της τραγωδίας που είναι ή άληθινώτερη και ζωντανώτερη αναπαράσταση της ζωής, χάνεται μέσα στην ψευτιά της γλώσσας, γιατί τάληθινά αϊστήματα που θέλει να μας παρουσιάση ó ποιητής, μας τα ζουγραφίζει τόσο ψευτικά και άντιτεχνικά, που κι' αυτή ή ιστορική άλήθεια καταντάει να μας φαίνεται άπίστευτη. Πώς δι θέλετε να πιστέψετε ότι ή Άγάπη και ó Ταμισηής αγαπιούνται, όταν άκούτε λέξεις σαν τó «ώ σώτερ έγγελε»;

Πολλοί δημοτικιστίς πηγαίνοντας στο θέατρο λέγανε: Ξέρουμε πως ή γλώσσα θάναϊ υπερχαθαρεύουσα, και δι θά μας άρεισι, μα πμα για τή δραματική τέχνη. Πρώτα, πρώτα ή τέχνη όσο μεγαλύτερη και άν είναι θέλει φορεσιά, και μάλιστα όσο μεγαλύτερη είναι τόσο μεγαλύτερη και άκριβότερη φορεσιά θέλει. Όσο πιο ψηλά πάει ή φαντασία του ποιητή τόσο πλουσιώτερη και ζωντανότερη γλώσσας έχει άνάγκη για να μας πη τις σκέψεις του και να μας φανερώση τήν τέχνη του. Τέχνη και Γλώσσα, καθώς θαρρώ είπε κάπου κι' ó Ψυχάρης, είναι δυο φιλενάδες άχώριστες. Άμα ή μιá πείσι στο ποτάμι, πέφτει κ' ή άλλη μαζί της. Είναι σα να πούμε οι Σιαμαίτες άδερφάδες. Άστε οι δημοτικιστίς αστόχαστα μιλούσανε, μα επί τέλους κάτι περιμέναν. Τίποτα... γελασμένοι άπόμειναν. Ύπερχαθαρεύουσα ή γλώσσα μα πιο υπερχαθαρεύουσα ή τέχνη. Ναϊ' μη σάς φανή παράξενα, μπορούμε να τó πούμε κι' αυτό. Καθώς ή καθαρεύουσα γλώσσα παίρνει λέξεις, φράσεις, ούναξ' άπ' τήν άρχαία, κι άλλου μόν τις βάζει άκέρως, άλλου δι τις χαλάει φιλάνοντας δικό της διακόλλικο τυπικό, λαθιασμένο και ψευτικό. όπως πολλές φορές ó Ψυχάρης τόδειξε, και καθώς οι φίλοι της καθαρεύουσας δι μπορούν να νιώσουν ότι γυρισμός στην άρχαία γλώσσα, δι θά πη άντιγραφή έκείνης, μα ξαναγέννηση σε μιάν άλλη πούχει όλες τις χάρες της παλιάς κι όλη τή δύναμή της, κ' είναι άληθινή γνήσια κόρη της, έτσι και ή καθαρεύουσα τέχνη άντιγράφει τις σκηνές των άρχαίων τραγικών, παίρνει όλόκληρες φράσεις άπ' τὰ κείμενά τους, τις μισομεταφράζει και τις παραχώνει, κυνηγώντας παντού «τραγικές ειρωνείες» «έπεισόδια» «άντιθέσεις» για να γυρίση μιάν ώρα άρχύτερα στο κάλλος των με-

γάλων τραγικών. Δι μπορούν κι αυτοί να νιώσουνε ότι γυρισμός στην άρχαία τέχνη δι θά πη πιστή άντιγραφή της, μα δημιουργία μιás καινούριας που «έχει όλη τή δύναμη, τήν ποίηση, και τó μεγαλειό της παλιάς. Όπως στα δημοτικά τραγούδια μας ξαναγεννήθηκε ó Όμηρος της παλιάς Έλλάδας, έτσι και στη δημοτική δραματική τέχνη δι ξαναγεννηθούν ό Αισχύλος κι' ó Σοφοκλής: Όλες οι Βυζαντινικές τραγωδίες των Κλεώνων, των Καλοσύτηδων και των Άμπελάδων είναι τó άπάνθισμα της καθαρεύουσας τέχνης. Τώρα περιμένουμε και τή δημοτική!

X

Άν είχα μπροστά μου τó «Μικρόφο Φωκά» δι θά μου είτανε καθόλου δύσκολο να δείξω άλλάκαιρα κομμάτια πιστά ξεσηκωμένα άπ' τις άρχαίες τραγωδίες, χωρίς τήν παρκρικρότερη πνοή Βυζαντινικής ζωής. Μίμηση — μα μέτρια, πρόστυχη — μίμηση — σε σκηνές, σε φράσεις αλάκαιρες, σε τρόπο άμιλίας των προσώπων, σ' όλα σ' όλα. Τίποτ' άλλο χυδαία σκηνικά κόλπα που σου θμιζούν κάπου, κάπου τó Σαρδού, μεγάλες κουβέντες προσώπων για να μιμηθούνε και πάλι τους άρχαίους, χωρίς νόημα, χωρίς ιδέες, ακατάληπτες κι' άνουσες... και ψευτιά ψευτιά πέρα ως πέρα, μιá δυνατή γροθιά στη ζωή και στην Τέχνη. Νά ή περιήρημη παράσταση του «Μικρόφρου Φωκά» του Βερναρδάκη ατου πρώτου δραματικού της νεωτέρας Έλλάδος» κκτὰ τή χαριστάτη κρίση του κριτικού της α' Έστίας.

A. ΣΙΓΑΝΟΣ